FIIA
FINNISH INSTITUTE
OF INTERNATIONAL AFFAIRS

Juha Jokela
Ohjelmajohtaja
EU-tutkimusohjelma
Ulkopoliittinen instituutti

Talousvaliokunta
Eduskunta

14.2.2022

Asia: E 14/2020 vp Valtioneuvoston selvitys: Komission tiedonanto talouspolitiikan EU-koordinaation arviosta

Kiitän valiokuntaa mahdollisuudesta toimittaa kirjallinen lausunto valtioneuvoston selvityksestä liittyen komission tiedonantoon talouspolitiikan EU-koordinaation arviosta. Lausunnossa tarkastellaan selontekoa Ulkopoliittisen instituutin EU-tutkimusohjelman painopisteiden valossa.

Yleistä selvityksestä

Euroopan komissio julkaisi 19.10.2021 tiedonannon, jossa tarkastellaan Covid-19-kriisin taloudellisia vaikutuksia ja kriisin sekä sen hallinnan opetuksia ja näiden vaikutuksia unionin talouspolitiikan koordinaatioon. Tiedonannolla käynnistettiin jäsenmaiden väliset keskustelut, joiden tarkoituksena on luoda eri osapuolten välille yhteisymmärrystä mahdollisten muutosten suunnasta koskien unionin eurokriisin yhteydessä vahvistettua talouspoliittista koordinaatiokehikkoa.

Poliittisesti unionin ja sen jäsenmaiden talous- ja finanssipoliittisia toimia koronakriisiin vastaamisessa on pidetty oikean suuntaisina. Kokonaisuutena arvioiden unionin on pysynyt keskeisien kilpailijoiden, kuten Yhdysvaltojen, laaja-alaisten elvytystoimien vauhdissa kohtuullisesti. EKP:n laskelmien mukaan euroalueen elvyttävät fiskaaliset toimet olivat vuonna 2020 noin 7% euroalueen BKT:stä, kun ne Yhdysvalloissa olivat noin 10% BKT:stä.[1]

[1] ECB Economic Bulletin, Issue 2/2021: Economic developments in the euro area and the United States in 2020. https://www.ecb.europa.eu/pub/economic-bulletin/focus/2021/html/ecb.ebbox202102_01~922a4dfa85.fi.html

FIIA
FINNISH INSTITUTE
OF INTERNATIONAL AFFAIRS

Eurooppalaisessa poliittisessa keskustelussa koronakriisin hoitoa on vertailtu myös eurokriisin hoitoon. Erityisesti eteläisessä Euroopassa on oltu tyytyväisiä siihen, että unioni ”ei ole toistanut eurokriisin virheitä”. Monissa eteläisen Euroopan puheenvuoroissa on painotettu sitä, että eurokriisin yhteydessä valitun tiukan talouskurin vaikutukset ovat olleet negatiivisia eteläisessä Euroopassa. Myös joissakin pohjoisen Euroopan maissa julkisen velanoton lisääminen pandemian oloissa on lisännyt poliittista keskustelua julkisesta velanotosta ja velkakestävyydestä.

Tätä taustaa vasten EU:n talouspoliittisen koordinaation arviointiprosessi mahdollistaa jäsenvaltioiden välisen (ja sisäisen) keskustelun velkakestävyydestä: velan hyödyistä ja haitoista sekä ylivelkaantumiseen liittyvistä uhkista ja liian tiukkaan finanssipolitiikkaan liittyvistä riskeistä.

Suomen hallituksen velkakestävyyttä ja jäsenvaltioiden vastuuta peräänkuuluttava kanta on perusteltu ja tervetullut laajempaan EU-keskusteluun. Esimerkiksi vertailtaessa euroaluetta ja Yhdysvaltoja eri järjestelemien vertailuun liittyy yleisesti haasteita. Lisäksi elvyttävän finanssipolitiikan aiheuttaman valtionvelan hoitamisen edellytykset ovat täysimittaisessa liittovaltiossa (Yhdysvallat) toiset kuin euroalueella, jossa yksittäisen suhteellisen pienenkin jäsenvaltion ajautuminen rahoitusvaikeuksiin voi muodostua mittavaksi riskiksi euroalueen vakaudelle. Huomattavaa on myös se, että toisin kuin eurokriisin kohdalla, pandemiasta johtuvan talouskriisin hoidon keskipitkän aikavälin vaikutukset eivät vielä ole tiedossa.

Lisäksi Suomen hallituksen omaksuma avoin ja utelias suhtautuminen eri kysymysten ja vaihtoehtojen tutkimiseen EU-selonteon kantojen mukaisesti on perusteltu. Vuonna 2020 annettu EU-poliittinen selonteko antaa riittävän selkeän poliittisen selkänojan neuvotteluille, ja mahdollistaa myös riittävän liikkumavaran.

Velkakestävyys pandemiakriisin jälkeen

Talouksien palautumiseen liittyvän talouskasvun oloissa uudistukset, jotka turvaavat yhtäältä talouskasvun jatkumisten ja toisaalta kasvaneen velkavuoren hallinnan uskottavasti, ovat kaikkien EU:n jäsenvaltioiden etujen mukaisia. Koska talouskasvu korreloi velkakestävyyden kanssa, toimet joilla

FIIA
FINNISH INSTITUTE
OF INTERNATIONAL AFFAIRS

lisätään uskottavasti rahoittajien luottamusta velan hallintakykyyn myös heikomman talouskasvun oloissa ovat tarpeellisia. Monien arvioiden mukaan viime vuosien toimet raha- ja finanssipolitiikan kentällä ovat sysänneet maailmantalouden osin tuntemattomalle maaperälle, jolloin myös talous- ja rahoitusmarkkinoiden kriisien mahdollisuus on kasvanut.

Tämän johdosta EU:n monimutkaisen talouspoliittisen koordinaatiojärjestelmän selkiyttäminen ja virtaviivaistamien on perusteltua. Tosiasiat tunnustavalla, tavoitteeltaan realistisella ja läpinäkyvällä sääntö- ja ohjauskehikolla voidaan vaikuttaa sekä jäsenvaltioiden finanssipolitiikan suuntaan että vähentää markkinaspekulaatioita.

Suomen lähtökohdaksi on perustellusti otettu talouspoliittisen vastuun kuuluminen jäsenvaltioille itselleen, perussopimusten mukaisesti. Tästä huolimatta unionin yhteiseen toimintakykyyn talous- ja finanssipoliittisissa kriiseissä on edelleen syytä kiinnittää huomiota. Talouspoliittisen koordinaation lähtökohtana tulee olla se, että yhteisiin toimiin (ml. yhteisvastuu) ei jouduttaisi turvautumaan. Toisaalta unioni tulee kohtamaan ulkoisia ja osin ennakoimattomia kriisejä myös jatkossa, jolloin uskottava yhteinen toimintakyky kriiseissä on keskeistä unionin ja euroalueen vakaudelle. Nykyisten välineiden riittävyyttä tulisi arvioida erilaisten kriisiskenaarioiden (ml. stressitestit) valossa unohtamatta kansalaisten osallistamista keskusteluun. Seuraavan kriisin kohdatessa olisi tarkoituksenmukaista, että jäsenvaltioilla (ja laajemmin kansalaisilla) olisi riittävän selkeä käsitys jäsenvaltioiden ja EU:n käytössä olevista työkaluista.

Vihreän siirtymän ja digitalisaation tukeminen strategisen kilpailun maailmassa

EU:n globaalia asemaa ja vaikutusvaltaa koskevassa keskustelussa on korostettu kiihtyvän (suurvaltojen) strategisen kilpailun haasteita unionille. Pandemiakriisin vaikutus arvo- ja tuotantoketjuihin on lisännyt pyrkimystä ketjujen ja raaka-aineiden strategiseen hallintaan. Erityisesti

Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen kilpailu raamittaa jatkossa myös entistä enemmän EU:n taloudellisia ulkosuhteita.[2] Strategisen kilpailuun vastaamisessa unionin vihreän kehityksen ohjelma ja digitaalinen agenda ovat merkittäviä (strategisia) avauksia, joilla voidaan vaikuttaa ulkoiseen toimintaympäristöön ja siten edistää EU:n etuja ja arvoja. Siirtymien on laskettu edellyttävän mittavia ja kauaskantoisia yksityisiä ja -julkisia investointeja.

Molempien siirtymien osalta toiminnalla (erityisesti sääntely) EU-tasolla on nähty selkeä lisäarvo; ilmastomuutoksen hillinnässä myös yritysmaailma on peräänkuuluttanut vähintään EU-tasoisia ratkaisuja. EU:n jäsenvaltioiden erilaisen rahoituskyvyn ja velkakestävyyden näkökulmasta unionin monivuotisen rahoituskehyksen ja elpymis- ja palautumisvälineen yhteydessä on kiinnitetty erityistä huomiota siirtymien tukemiseen. Talouspolitiikan EU-tason koordinaatiossa on tarkoituksenmukaista kiinnittää erityistä huomiota siirtymiin liittyviin investointipaineisiin. Yhtäältä tulee pyrkiä siihen, että vihreän ja digitaalinen siirtymä kuroo umpeen (eikä entisestään kasvata) jäsenvaltioiden eroja. Toisaalta investointipaineet eivät saa johtaa kestämättömään velkaantumiseen, ja investointien (ja niihin liittyvän julkisen velanoton) tulisi aidosti vastata siirtymien politiikkatavoitteisiin.

Siirtymät ja niihin liittyvät investoinnit eivät yksin takaa EU:n kilpailukykyä tai asemaa kiristyvän strategisen kilpailun maailmassa. Esimerkiksi digitaalisen siirtymän osalta investointien rinnalla tulee kiinnittää huomiota riittävän yhtenäisiin siirtymän mahdollistaviin markkinoihin (sisämarkkinoiden syventämiseen). Johtavien digitaalisilla markkinoilla toimivien yritysten näkökulmasta Euroopan haasteet eivät ensisijaisesti johdu (yksityisten) investointien puutteesta, vaan eriytyneestä sääntelykehikosta verrattuna esimerkiksi Yhdysvaltojen yhteismarkkinoihin.

[2] Näistä aihepiireistä ks. Niklas Helwig (2021: Strategic autonomy and the transformation of the EU: New agendas for security, diplomacy, trade and technology; https://www.fiia.fi/wp-content/uploads/2021/04/fiia-report-67_niklas-helwig-et-al_strategic-autonomy-and-the-transformation-of-the-eu.pdf; Marco Siddi (2021): The geopolitics of the energy transition: Global issues and European policies driving the development of renewable energy; https://www.fiia.fi/julkaisu/the-geopolitics-of-the-energy-transition